

METODIKY KARIÉROVÉHO PORADENSTVA PRE ŽIAKOV SO ZDRAVOTNÝMI POSTIHNUTIAMI (RECENZIA)

Marian Groma

Metodiky kariérového poradenstva pre žiakov s jednotlivými znevýhodneniami sú jedným z množstva výstupov projektu „Systémová podpora kariérového poradenství a tranzitních programů žáků se SVP pro ČR“ realizovaného v rokoch 2020 až 2022 (UPOL, 2020). Tento, na ciele veľkorysý a na výstupy bohatý projekt, zastrešujú pracovníčky a pracovníci Ústavu speciálněpedagogických studií Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci pod vedením prof. Jana Michalíka. Na aktivitách a výstupoch projektu sa podieľalo množstvo pedagogických, ale aj nepedagogických pracovníkov z celej Českej republiky.

Cieľom projektu bolo poskytovanie priamej podpory žiakom so špeciálnymi vzdelávacími potrebami prostredníctvom tranzitných programov podporujúcich ich uplatnenie na otvorenom trhu práce, ktoré sú implementované do školských vzdelávacích programov, ďalej vytvorenie 12 centier tranzitnej podpory a 10-12 sietí tranzitnej podpory prechodu na trh práce v Českej republike. Od projektu sa očakáva, že vytvorí podmienky na plynulý prechod žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami medzi školou a svetom práce.

Predmetom recenzie sú metodiky kariérového poradenstva pre žiakov s jednotlivými znevýhodneniami, ktorí navštevujú školy zriadené v ČR podľa § 16 odst. 9 školského zákona, ktorých súčasťou sú praktické školy jednoročné alebo dvojročné alebo odborné učilište s odborními kategórie E. Metodiky sú určené na podporu kariérového poradenstva pre žiakov s mentálnym, telesným, zrakovým, sluchovým postihnutím, poruchami komunikácie a učenia a poruchami autistického spektra (pre úplnosť metodiky uvádzame ako zoznam zdrojov). Všetkých šesť metodických príručiek je v súčasnosti dostupných na stránkach projektu (UPOL, 2020). V elektronickej podobe budú distribuované do základných i stredných škôl a do školských poradenských zariadení. Ako je uvedené aj v tiráži metodík, súčasne boli vydané aj v tlačenej forme.

Metodické príručky, ktoré spoločne tvoria 728 strán textu, sú určené pre všetkých pedagógov zapojených do kariérového poradenstva (výchovných poradcov, triednych učiteľov, odborných poradcov) v školách a školských poradenských zariadeniach. K metodikám je pridružený *Atlas vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice* (UPOL, 2020). Atlas (UPOL, 2020) prináša množstvo praktických informácií, ktoré sú produktom dvoch vedných disciplín, špeciálnej pedagogiky a geoinformatiky.

Metodiky kariérového poradenstva pre žiakov s jednotlivými postihnutiami vychádzajú z jednotnej štruktúry. Zhodne obsahujú charakteristiky príslušného zdravotného postihnutia, opis limitov a dopadov vyplývajúcich z charakteristík znevýhodnenia pre výber študijného odboru alebo budúceho zamestnania, priebeh kariérového poradenstva s dôrazom na špecifiká vyplývajúce z postihnutia žiaka, opis diagnostických postupov a nástrojov a procesov kariérového poradenstva upravených pre konkrétnu cieľovú skupinu žiakov a pre účely ich prechodu na trh práce.

Za nepísaný úzus v materiáloch tohto typu možno považovať práve opis daného znevýhodnenia. Silnou stránkou metodík je systematickosť opisu znakov sprevádzajúcich postihnutie a dokumentovanie vývinových, vzdelávacích a psychologických charakteristík žiaka s tým-ktorým postihnutím. Bez týchto užitočných informácií, ktoré metodiky o danom znevýhodnení sprostredkovávajú, si prácu kariérového poradcu v školskom prostredí nevieme predstaviť. Poskytujú tak poznatkové východisko všetkým tým, ktorí sa budú na kariérovom vývine týchto žiakov podieľať. Samozrejme, tieto informácie môžu byť niektorým aktérom kariérového poradenstva, napr. špeciálnym pedagógom, familiárne, ale tento typ informácií môže byť užitočný pre pedagogických a nepedagogických pracovníkov aj v inkluzívnom vzdelávacom prostredí.

Popis cieľovej skupiny, špecifický kariérový vývin v podmienkach daného znevýhodnenia, možnosti pracovného uplatnenia sú v metodikách uvádzané s ohľadom na limity vyplývajúce zo zdravotného postihnutia, napr. zrakového, sluchového, porúch autistického spektra. Pochvalne sa možno vyjadriť o podkapitolách metodík, ktoré opisujú dopady znevýhodnenia do zamestnanosti. Zaujme priestor, ktorý je v metodikách venovaný jednotlivým aktérom, ktorí sa podieľajú na kariérovej výchove a kariérovom poradenstve, ako sú zákonní zástupcovia, učitelia, poradenský pracovníci, ale aj komunita. Každá z metodík ponúka opis vhodných diagnostických nástrojov a ich použitie v danej cieľovej skupine. Zastúpené sú výkonové testy, vo veľkej miere aj nástroje hodnotiace záujmy, motiváciu, resp. osobnostné testy. Mnoho hodnotiacich nástrojov pochádza z dielne psychológie, avšak zastúpené sú aj rýdzo špeciálnopedagogické diagnostické metódy. V budúcnosti by bolo užitočné adaptovať testy a dotazníky zamerané na moderné kariérové konštrukty, akými sú napr. kariérová adaptabilita, kariérové rozhodovanie, kariérová sebaúčinnosť a pod.

Jednotnosť formy všetkých šiestich metodík vypovedá o jasnej východiskovej predstave tvorcov projektu o koncepcii metodík. To so sebou prináša tak výhody, ako aj možné úskalia. Jednotný vzor pre vypracovanie metodík tak nepodlieha potencionálne možným „subjektívnym“ názorom autoriek a autorov jednotlivých metodických príručiek. Na druhej strane uniformita obsahovej štruktúry prináša výslednému produktu istú mieru schematizmu, až šablónovitosti.

Východisková paradigma, na ktorej sú postavené metodiky kariérovej výchovy a kariérového poradenstva, sa javí ako tradičná špeciálnopedagogická, tj. akoby určujúcim determinantom kariérového vývinu žiakov bolo postihnutie, znevýhodnenie. Možno si postaviť otázku, nakoľko paradigma, z ktorej vychádzajú metodiky, je súčasne aj inkluzívnou paradigmatou a či signálov smerom k inklúzii nemohlo byť v metodikách vysielaných viac. Ďalšie otázky vo vzťahu ku kariérovej výchove a kariérovému poradenstvu pre žiakov s postihnutím sa môžu vynárať, ak povýšime jedinečnosť osobnosti dieťaťa nad spoločné znaky daného znevýhodnenia. Keď príbeh dieťaťa, žiaka v priebehu jeho života je významnejší ako „iba“ jeho postihnutie. V kariérovej výchove a kariérovom poradenstve je možné

ponímať postihnutie, znevýhodnenie ako jednu z množstva kontextových premenných kariérového vývinu. Takýto prístup v metodikách nie je až tak uplatnený, napriek zdôrazňovaniu jedinečnosti každého žiaka.

Tvorba metodík kariérového poradenstva je významným počinom v oblasti kariérového rozvoja žiakov s jednotlivými postihnutiami. V budúcnosti by bolo žiadúce vychádzať pri interpretácii kariérového vývinu žiakov so znevýhodnením v ešte užšom kontexte s biopsychosociálnym modelom postihnutia (*disability*) a programovejšie vyhľadávať a využívať účinné faktory kariérového vývinu vymedzené v jednotlivých kariérových teóriách a uplatňovať ich v metodických materiáloch kariérového poradenstva pre túto skupinu žiakov.

Napriek tomu, že metodiky kariérového poradenstva sú šité na mieru špeciálneho školstva Českej republiky, majú silný potenciál využitia aj v prostredí slovenského špeciálneho školstva a bude žiaduce sledovať a vyhodnocovať, ako sa metodiky uplatňujú v reálnej praxi.

Zoznam zdrojov

Barvíková, J. et al. (2022). *Metodika kariérového poradenství pro žáky se sluchovým postižením*. Univerzita Palackého v Olomouci. <https://doi.org/10.5507/pdf.22.24461168>

Čadová, E. et al. (2022). *Metodika kariérového poradenství pro žáky s tělesným postižením a závažným onemocněním*. Univerzita Palackého v Olomouci. <https://doi.org/10.5507/pdf.22.24461182>

Hanák, P. et al. (2022). *Metodika kariérového poradenství pro žáky s mentálním postižením*. Univerzita Palackého v Olomouci. <https://doi.org/10.5507/pdf.22.24461045>

Janková, J. et al. (2022). *Metodika kariérového poradenství pro žáky se zrakovým postižením*. Univerzita Palackého v Olomouci. <https://doi.org/10.5507/pdf.22.24461205>

UPOL (2020, 3. decembra). *Systémová podpora kariérového poradenství a tranzitních programů žáků se SVP pro ČR*. <https://karierazp.upol.cz/>

Vrbová, R., & Felcmanová, L. et al. (2022). *Metodika kariérového poradenství pro žáky s narušenou komunikační schopností a žáky se specifickými poruchami učení a chování*. Univerzita Palackého v Olomouci. <https://doi.org/10.5507/pdf.22.24461120>

Žampachová, Z., & Čadilová, V. et al. (2022). *Metodika kariérového poradenství pro žáky s poruchou autistického spektra*. Univerzita Palackého v Olomouci. <https://doi.org/10.5507/pdf.22.24461144>

Autor

doc. PhDr. Marian Groma, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Pedagogická fakulta, Katedra psychológie a patopsychológie

groma@fedu.uniba.sk

Citujte

Groma, M. (2022). Metodiky kariérového poradenstva pre žiakov so zdravotnými znevýhodneniami (recenzia). *Kariérové poradenstvo v teórii a praxi* [online], 11(22), 73–77. Dostupné z <https://www.euroguidance.cz/publikace.html>